

Malmö högskola

Lärarytbildningen

Kultur, Språk, Medier

Examensarbete

15 högskolepoäng

Samma kursplan för alla?

- *En undersökning av svenskämnet på olika gymnasieprogram*

The Same Curriculum for Everyone?

- *A Study of Swedish at Different Upper Secondary Schools*

Johanna Celind

Lärarexamen 90 hp
Slutseminarium: 2008-06-05

Examinator: Els-Mari Törnquist
Handledare: Bitte Johannesson

Sammanfattning

Denna uppsats behandlar frågan kring vilka möjligheter och begränsningar det finns med att svenskämnet följer samma kursplan på alla nationella gymnasieprogram. Detta har studerats genom att undersöka hur lärare undervisar på olika gymnasieprogram, samt vilken attityd det finns till svenskämnet på de olika programmen. Data till uppsatsen har samlats in genom elevenkäter samt lärarintervjuer. Min slutsats är att oavsett om gymnasiet ska behålla systemet där alla program läser samma svenskämne, eller ämnet blir programanpassat, så bör kursplanen vara tydligare. En tydligare kursplan i svenska hade kunnat hjälpa lärare att fokusera på innehållet i svenskundervisningen, samtidigt som denna kursplan kunde tydliggöra ännu mer att ämnets innehåll bör anpassas efter studieinriktning. Vidare har undersökningen pekat på att svenskämnets status inte är så hög på något program, vilket också skulle kunna förändras om mer fokus läggs på innehållet i svenskundervisningen.

Nyckelord: Svenskundervisning, Kursplan, Gymnasieprogram, Attityd, Litteraturval

Innehåll

<i>1. Inledning</i>	7
<i>2. Syfte och frågeställningar</i>	8
<i>3. Tidigare forskning</i>	8
<i>4. Metod</i>	10
4.1. Urval	11
4.2. Avgränsningar	12
4.3. Genomförandet	12
<i>5. Resultat</i>	13
5.1. Attityden till ämnet svenska på de olika programmen	14
5.2. Svenskundervisningen på de olika programmen	17
5.3. Det gemensamma svenskämnet	22
<i>6. Analys och diskussion</i>	23
6.1. Attityden till svenskämnet	23
6.2. Svenskundervisningen på de olika programmen	25
6.3. Det gemensamma svenskämnet	27
6.4. Slutord	29
<i>Referenser</i>	32
Litteratur	32
Internet	32
<i>Bilagor</i>	33

1. Inledning

Ämnet svenska var före kursplansreformen 1994 uppdelat i ett högre och ett lägre ämne beroende på vilken gymnasielinje eleverna gick. I det lägre svenskämnet ställdes färdighetsträningen i fokus medan det högre svenskämnet sågs som ett litteraturhistoriskt bildningsämne. På de tvååriga, yrkesinriktade linjerna var det att lära sig att skriva och använda språket korrekt som var väsentligt. Om en elev däremot gick en studieförberedande, treårig linje så förväntades denne ta till sig större delar litteraturhistoria eftersom studenter på dessa program redan ansågs behärska de språkliga färdigheterna (Bergman, 2007:39.). Idag ser kursplanerna för svenskundervisningen däremot likadana ut på alla nationella gymnasieprogram i Sverige. Denna kursplan säger oss bland annat att eleven ska:

- kunna tillgodogöra sig det väsentliga i en text som är relevant för eleven själv och för den valda studieinriktningen samt för eleven som samhällsmedborgare (Kursplanen för Svenska A)
- kunna jämföra och se samband mellan litterära texter från olika tider och kulturer samt mellan texter med anknytning till vald studieinriktning (Kursplanen för Svenska B)

Kursplanerna för de olika programmen på gymnasiet ser likadana ut för alla program men ändå visar ovanstående citat att läraren har möjlighet att anpassa sina didaktiska metoder utifrån vilket gymnasieprogram eleverna går. Lotta Bergman (2007) är aktuell med avhandlingen *Gymnasieskolans svenskämnen- en studie av svenskundervisningen i fyra gymnasieklaser*. I studien undersöker Bergman undervisningen i svenska på fyra olika gymnasieprogram; Barn och fritidsprogrammet, Estetiska programmet, Industriprogrammet samt Naturvetenskapliga programmet. I likhet med vad Bergman undersöker så vill också jag ta reda på hur undervisningen skiljer sig åt på de olika programmen, samt vilka attityder till ämnet som finns bland lärare och elever. Detta område intresserar mig eftersom jag anser det vara relevant inför min kommande roll som svensklärare att veta hur jag egentligen ska förhålla mig till det program jag undervisar på. Jag tror att det är viktigt även för andra blivande lärare att fundera över om, och i så fall hur de ska förhålla sig till gymnasieelevers programtillhörighet. Min målgrupp för denna studie är framförallt svensklärare samt blivande svensklärare.

2. Syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet med studien är att utifrån min undersökning ta reda på vilka möjligheter och begränsningar det finns med att svenskämnet ser likadant ut på alla program på gymnasiet. Detta vill jag undersöka genom att studera innehållet i svenskundervisningen på olika gymnasieprogram, samt vilka attityder det finns till ämnet svenska på de olika programmen. Utifrån detta är ytterligare ett syfte att ta reda på hur svårt eleverna upplever svenskämnet på yrkesförberedande respektive studieförberedande program. Studiens fokus kommer att läggas på litteraturläsningen i svenskundervisningen. De huvudsakliga frågeställningarna inför min undersökning är:

- Skiljer sig attityden till ämnet svenska åt beroende på vilket program gymnasieelever går på, och i så fall hur?
- Skiljer sig svenskundervisning i allmänhet och litteraturläsning i synnerhet åt beroende på vilket program en lärare undervisar på, och i så fall hur?

3. Tidigare forskning

Före kursplansreformen 1994 fanns det olika svenskämnen; ett högre bildningsinriktat ämne för de treåriga teoretiska gymnasielinjerna och ett lägre, mer färdighetsinriktat svenskämne för de yrkesinriktade tvååriga linjerna. Med reformen som kom med den nya läroplanen 1994 blev dock kursplanen, betygskriterier och antalet svensktimmar för de obligatoriska kurserna gemensamma för alla elever. Detta för att alla skulle få samma grundläggande kunskaper i det svenska språket samt grundläggande behörighet till eftergymnasiala studier. Även efter reformen kom dock ämnet svenska att gestalta sig olika i olika klasser och det som spelar störst roll för hur svenskundervisningen ser ut är vilken programtillhörighet eleverna har (Bergman, 2007:39). I dagsläget pågår dock en diskussion om att återgå till det gamla systemet med programanpassade svenskämnen

(<http://www.regeringen.se/content/1/c6/10/15/87/7ccb8cd4.pdf>, passim.).

Lotta Bergman har med sin avhandling belyst det problem som i denna studie kommer att undersökas; Bergman ifrågasätter att den reform som genomfördes med den nya läroplanen gjorde att det svenskämne som blev obligatoriskt för alla var det ämne som tidigare funnits på de teoretiska linjerna. Det svenskämne som vi har idag, menar hon, är alltså anpassat efter de som går studieförberedande program och sedan får de som går yrkesförberedande

program rätta sig efter detta. En annan aspekt av ämnet svenska som Bergman ställer sig frågande till är att det är färdighetsträningen som blir det primära medan innehållet i undervisningen blir sekundärt, någonting hon menar varken gynnar elever eller språkutveckling. Bergman menar vidare att lärares rädsla att sätta orättvisa betyg gör att många använder sig av samma litteratur i alla klasser, trots att elever på olika program har olika behov och olika referensramar. Istället för att anpassa innehållet anpassas svårighetsgraden så att elever på de yrkesförberedande programmen får en förenklad version av den uppgift som görs på ett studieförberedande program (Bergman, 2007, passim.).

Gunilla Molloy, Fil.Dr. i språkvetenskap, fokuserar i sin bok *Att läsa skönlitteratur med tonåringar* (2003) på litteraturläsning i skolan. Hon lyfter där bland annat upp problematiken med att välja vilken litteratur som skall läsas i en klass. Hon betonar vikten av att som lärare ställa sig de didaktiska frågorna i valet av litteratur såsom vem det är som ska läsa, hur litteraturen ska läsas, varför den ska läsas och var den ska läsas (Molloy, 2003:31ff). Molloy menar också att svenskundervisningen kan och bör ta upp frågor som är problematiska såsom konflikter i en klass eftersom dessa, menar hon, många gånger är representativa för vilka konflikter som finns i samhället i stort. Alltså bör lärare med sina klasser läsa om, och diskutera frågor såsom mobbing, sexualitet, kriminalitet med mera eftersom detta ofta är sådant som ungdomar funderar mycket kring. Dessvärre verkar det inte som om alla lärare är beredda att ta den diskussion som känsliga ämnen kan väcka och väljer därför att istället läsa litteratur som inte väcker så starka känslor (Molloy, 2003:294f). Molloy menar också att många gånger ligger elevers och lärares tankar kring vad som är bra och läsvärd skönlitteratur väldigt långt ifrån varandra. Vidare skriver hon att det som läses måste matcha elevernas litterära repertoar, det vill säga den erfarenhet eleven har av tidigare läsning, för att litteraturen ska vara meningsfull (Molloy, 2003:54f).

Jan Nilsson (1999), lärarutbildare vid Malmö högskola, har i *Att se och förstå undervisning* en del synpunkter på undervisning. Han tar bland annat upp problematiken med att man som lärare kan fokusera för mycket på att det sker aktivitet i ett klassrum vilket kan göra att innehållet blir underordnat. Han tar också upp att ett alltför självständigt klassrum där elever arbetar med många olika saker kan göra att gemensamma reflektioner och diskussioner uteblir (Nilsson, 1999:10).

Björner och Sjöberg (2007) har i ett examensarbete undersökt svenskundervisningen på ett yrkesförberedande program. De har då bland annat kommit fram till att många elever på dessa program inte vet vad de ska använda svenskämnet till vilket är en av anledningarna till

att motivationen för ämnet kan vara låg på dessa program. De kommer också fram till att fördjupningar inom ämnet kan vara begränsade på dessa program samt att många elever är nöjda med betyget godkänt i svenska och därmed inte bryr sig om att försöka höja det (Björner & Sjöberg, 2007, passim.).

Intressant för min undersökning är också Lisbeth Adrian (1997) som skriver i sin bok *Från rim och ramsor till Ekelöf och Kafka* om sina erfarenheter som svensklärare, och om den utmaning hon ställdes inför då hon för första gången skulle undervisa på yrkesförberedande gymnasieprogram. Boken tar upp den problematik man som lärare kan ställas inför då man ställs inför en helt ny målgrupp som skall undervisas. I Adrians fall gäller det att efter att bara ha undervisat elever på studieförberedande program övergå till att undervisa elever som går yrkesförberedande program. Detta gjorde att hon tvingades förändra innehåll och metoder radikalt i sin svenskundervisning.

4. Metod

Denna studie är kvalitativ men har även kvantitativa inslag. Om skillnaden mellan kvalitativ och kvantitativ forskning går bland annat att läsa i Starrin och Svenssons (1994) *Kvalitativ metod och vetenskapsteori* att ”Kvalitet är den väsentliga karaktären eller egenskapen hos någonting; kvantitet är mängden av denna karaktär eller egenskap” (Starrin och Svensson, 1994:21). Till skillnad från den kvantitativa studien är den kvalitativa undersökningen subjektiv och koncentrerad på att observera, beskriva, återberätta och tolka (Starrin och Svensson:16). Vidare står det att läsa om kvalitativa undersökningar att ”Målsättningen med en kvalitativ analys är (...) att identifiera ännu okända eller otillfredsställande kända företeelser, egenskaper och innebörder” (Starrin och Svensson, 1994:21). Att studien är kvalitativ beror på att jag anser det vara fördelaktigt att göra en subjektiv analys med tanke på uppsatsens omfattning.

Datainsamling till min undersökning har jag genomfört genom att använda mig av olika metoder. Jag har dels undersökt läraraspekten av frågan genom att genomföra djupintervjuer med tre olika lärare (se bilaga 1). Dels har jag undersökt elevernas syn på frågan och jag har då valt att använda enkätundersökningar (se bilaga 2) för att ta reda på deras inställning till ämnet svenska. Här har fokus lagts på elevernas läsvanor. Jag har valt att använda mig av olika informantgrupper, både elever och lärare vilket beror på att jag velat undersöka problemet ur olika synvinklar. Vidare ger det undersökningen större trovärdighet om man kan visa

på att olika indicier pekar i samma riktning beträffande den problematik man granskar (Ejvegård, 1993:53.). Att jag valt dessa datainsamlingsmetoder beror på att jag ansett intervjuer är en bra metod att använda då man vill få så utförliga svar som möjligt kring det man undersöker. En enkätundersökning bland lärarna skulle visserligen ha gjort att fler lärare kunde ha deltagit, men detta skulle inte ge möjlighet till lika uttömmande svar som intervjuerna gör. Samtidigt har jag velat undersöka elevernas syn på frågan, och då studiens omfattning inte tillät alltför många intervjuer ansåg jag enkäter vara ett bra alternativ. En fördel med enkätundersökningen är också att den kan göra att informanten känner mer anonym än i intervjun vilket jag anser vara gynnsamt för en attitydundersökning.

4.1. Urval

Angående urvalet av lärare och elever är detta slumpmässigt gjort. Jag har tagit kontakt med ett antal gymnasieskolor runt om i Skåne och använt mig av de svensklärare som anmält sig som intresserade av att medverka i min undersökning. För att skydda mina källor har jag använt mig av fingerade namn då jag refererar till mina informanter.

De lärare som intervjuats är "Anders", "Pia" och "Jenny". Anders 48 år och Jenny 39 år arbetar båda på samma skola. Denna gymnasieskola ligger i en medelstor sydsvensk stad och på skolan går ungefär 1100 elever. På skolan finns Byggprogrammet, Estetiska programmet, Naturvetenskapliga programmet och Samhällsvetenskapliga programmet. Skolan är för tillfället den mest populära gymnasieskolan i kommunen för elever att söka till inför gymnasiet vilket gör att majoriteten av studenterna på skolan är högpresterande. Anders undervisar i svenska och engelska på Byggprogrammet och Samhällsprogrammet och han har arbetat som lärare i ungefär 20 år. Jenny har också ämneskombinationen svenska/engelska och hon undervisar på Naturvetenskapliga programmet samt Estetiska programmet. Jenny har arbetat som lärare i 11 år.

Pia arbetar på en gymnasieskola i en annan medelstor sydsvensk stad. Skolan har ungefär 850 elever och de program som finns på denna skola är framförallt Naturvetenskapliga programmet och Samhällsvetenskapliga programmet. Dessutom finns här IVIK (Individuella programmets introduktionskurs för invandrare) samt ett par specialutformade program med idrottsinriktning. Pia är 64 år och har arbetat som lärare i drygt trettio år. Hennes ämneskombination är svenska/filosofi/retorik och för tillfället undervisar hon bara elever på Samhällsvetenskapliga programmet.

De klasser jag gjort enkätundersökningar i går på de skolor där de intervjuade lärarna undervisar. Jag har delat ut enkäten i en klass vardera på Byggprogrammet, Estetiska programmet samt Naturvetenskapliga programmet samt två klasser på Samhällsvetenskapliga programmet. Sammanlagt deltog 16 elever från Byggprogrammet, 25 elever från Estetiska programmet, 24 elever från Naturvetenskapliga programmet samt 35 elever från Samhällsvetenskapliga programmet. Eleverna som svarat på enkäterna går inte i samma årskurs utan olika åldrar medverkar. Eftersom det visat sig vara svårt att få tag på informanter skulle jag inte kunnat få lika många olika program representerade om jag hade valt elever i samma ålder. Detta gör också att eleverna som svarat på enkäterna inte läser samma svenskurser, vissa läser svenska A och andra läser svenska B. Jag kommer dock ta hänsyn till detta i min analys av resultaten.

4.2. Avgränsningar

Ämnet svenska är stort. En definition av svenskämnet är att dess tre karaktärer är att vara ett färdighetsämne, ett litteraturhistoriskt bildningsämne samt ett erfarenhetpedagogiskt ämne (Bergman, 2007, s.39). Jag kommer i uppsatsen att koncentrera mig på ämnet svenska som ett litteraturhistoriskt bildningsämne och som ett färdighetsämne.

Jag har i mina sammanställningar av enkätundersökningen enbart valt att fokusera på programtillhörighet. Jag är medveten om att andra aspekter såsom kön och bakgrund också är intressant och viktigt beträffande resultaten men med tanke på studiens omfattning skulle detta göra att alltför många komponenter blev inblandade.

4.3. Genomförandet

Då jag skulle börja min undersökning var det första momentet för mig att ta kontakt med olika gymnasieskolor för att se om det fanns tillgängliga informanter till det jag ville undersöka. Detta gjorde jag genom att skicka ut brev till ett antal gymnasieskolor runt om i Skåne där jag berättade om uppsatsen jag skulle skriva. Jag fick då fram de tre lärarna som medverkat i mina intervjuer. Eftersom dessa lärare också undervisar på olika program blev det naturligt att dela ut enkäterna i lärarnas respektive klasser.

Frågorna jag använt mig av i intervjuer och enkäter försökte jag hålla så öppna som möjligt för att de inte skulle vara ledande (se bilaga 1 och 2). I intervjuerna har jag använt mig av en intervjuguide för att de olika lärarna skulle få ungefär samma frågor att besvara. Inter-

vjuerna tog ungefär 30 minuter vardera och de spelades in med diktafon efter lärarnas godkännanden. Innan jag genomförde enkätundersökningarna skickade jag också ut information (se bilaga 3) till de lärare som undervisade elever som var under 18 år som de skulle dela ut i klasserna angående målsmans godkännande till elevens medverkan i undersökningen. I enkäterna (se bilaga 2) hade jag i mina graderingsfrågor medvetet ett jämt antal alternativ för eleverna att välja mellan för att de skulle behöva ta ställning. En sak som visade sig var då att många faktiskt inte vill ta ställning. Trots mina alternativ var det många som satte sina kryss mitt emellan alternativen så att det ändå hamnade i mitten. Dessa svar räknade jag i sammanställningen bort.

Efter genomförda intervjuer och enkätundersökningar började arbetet med att bearbeta materialet. Detta genom att transkribera intervjuerna och göra diagram av enkätsvaren för att bättre kunna få en överblick över materialet. Utifrån detta har jag sedan kategoriserat materialet för att försöka hitta områden som kunnat beröras både ur ett lärar- och elevperspektiv. Jag fick då klart för mig vilka frågor som var mest intressanta att belysa. Därefter kom arbetet med att strukturera upp mitt material på ett tydligt sätt genom att försöka hitta rätt ordning samt redovisningsform för mina resultat. Jag har valt att återge intervju svaren i form av direkta citat eller omskrivningar av lärarnas resonemang utifrån mina transkriptioner. Elevernas svar återges i diagramform, samt vid ett tillfälle i form av citat. Efter struktureringen analyserades materialet. Dels försökte jag då se om det fanns några markanta skillnader eller likheter att se mellan elevernas svar från de olika programmen, och dels undersökte jag hur detta överensstämde med vad lärarna svarat på de olika frågorna. Slutligen har detta relaterats till den tidigare forskning som finns inom området.

5. Resultat

Nedan presenteras resultaten av min undersökning i tre delar. I det inledande delkapitlet redogörs för hur attityden till svenskämnet på de olika programmen. Där belyses elevernas syn på ämnet, men även lärarnas tankar om hur deras elever förhåller sig till ämnet lyfts fram. Därefter kommer ett delkapitel om vilken skönlitteratur de olika lärarna läst med sina klasser i svenskundervisningen den senaste terminen samt hur eleverna förhåller sig till denna litteratur. Slutligen presenteras en del där frågan behandlas om huruvida det är positivt eller negativt att svenskämnet ser likadant ut på alla nationella gymnasieprogram.

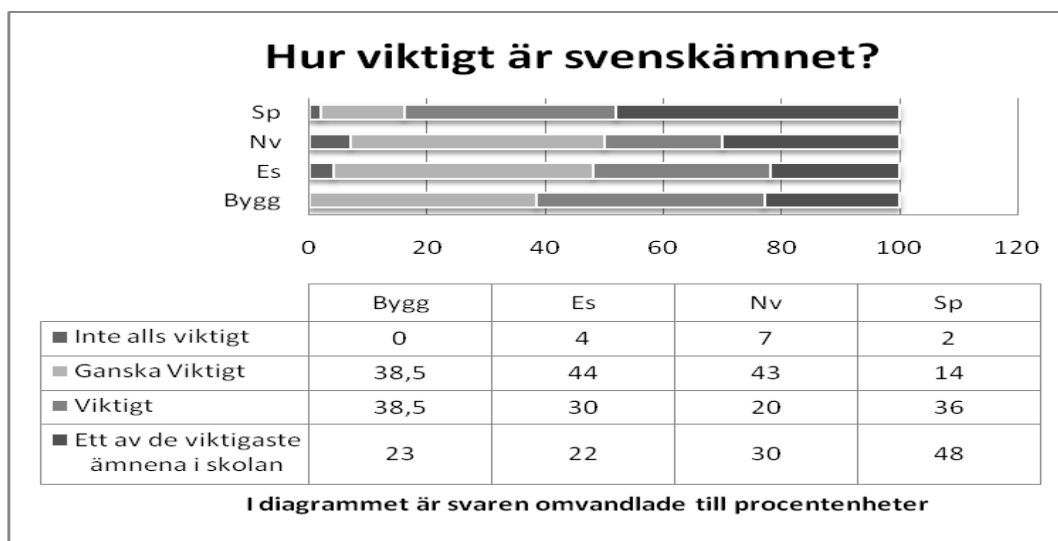
5.1. Attityden till ämnet svenska på de olika programmen

Ämnet svenska är väldigt omfattande. Vad gäller vilken del av ämnet som är viktigast säger två av de intervjuade lärarna att det är grundstenarna tala, läsa, skriva och att dessa inte går att rangordna. Den tredje informanten säger dock att det är att kunna skriva en sammanhängande text (Anders, Pia och Jenny, april 2008). I lärarintervjuerna får jag ta del av åsikten att det är väldigt svårt att generalisera. Det är svårt att jämföra svenskundervisningen på de olika programmen med varandra eftersom det kan variera väldigt mycket från klass till klass och det kan finnas väldigt stora skillnader mellan två klasser på samma program. Det finns ändå vissa tendenser att urskilja beroende på vilket gymnasieprogram svenskundervisningen gäller. Anders säger till exempel att på Byggprogrammet har ämnet svenska ingen hög status och det är mycket det som det handlar om beträffande hur ambitiösa eleverna är i ett ämne. Hos dessa elever menar han är det de praktiska ämnena som är viktigast, men han betonar också att ämnet svenska inte direkt har någon status på något program eftersom svenskan inte har så hög status i samhället överhuvudtaget (Anders 080415). Jenny framhäver att mycket handlar om attityd, och att eleverna tidigt passas in en mall av hur de förväntas förhålla sig till det program de valt. I attityden medföljer också vilka skolämnena man förväntas förhålla sig positivt till. Ofta är de ämnen som är typiska för den inriktning man valt också ämnena med högst status, byggämnena på Byggprogrammet, musik på Estetiska programmet och så vidare (Jenny 080423). Pia hävdar att de elever hon har just nu är medvetna om svenskans betydelse och hon menar att ”svenskämnet har någorlunda aktning hos eleverna” (Pia, 080417). Hon påpekar dock att ämnet svenska är väldigt omfattande och att eleverna därför ser vissa moment som mer givande och roliga än andra (Ibid). Detta gäller dock enbart samhällselever och när jag frågar henne om hon sett några skillnader i inställningen till ämnet på andra program som hon undervisat på svarar hon:

Ja, det är klart att det är det ju, det säger ju sig självt egentligen. Att dom som utbildar sig då för att bli bilmekaniker kanske inte har samma intresse då för alla momenten och det är klart man får lite grann anpassa det också. Men det finns undantag där också, hela tiden. (Pia, 080417)

Beträffande inställningen till ämnet svenska så tycks även elevernas mognad ha betydelse för hur de förhåller sig till ämnet. Detta kommer bland annat fram i intervjun med Jenny där hon menar att de som inte förstår betydelsen av ämnet ofta bara är omogna (Jenny 080423). När eleverna själva fick frågan hur viktigt de tyckte att ämnet svenska är så fick jag följande resultat i enkätsvaren:

Figur.1

(Efter enkätsvar genomförda med elever på Byggprogrammet, Estetiska programmet, Naturvetenskapliga programmet och Samhällsvetenskapliga programmet, april 2008)

I figur 1 kan vi se att det Samhällsvetenskapliga programmet är det program som har högst frekvens elever som tycker att ämnet svenska är viktigt eller mycket viktigt. Det program som däremot har lägst frekvens med dessa svar är det Naturvetenskapliga programmet. Däremellan kommer de båda yrkesförberedande programmen.

Beträffande attityden till ämnet så har jag också frågat både i elevenkäter och lärarintervjuer hur roligt eleverna tycker att svenskämnet är. Angående detta så berättar Pia att hon arbetar för att lyfta fram det lustfyllda med att exempelvis läsa. Hon menar att valet av litteratur är individuellt snarare än programanpassat och det viktiga är att eleverna berörs av litteraturen:

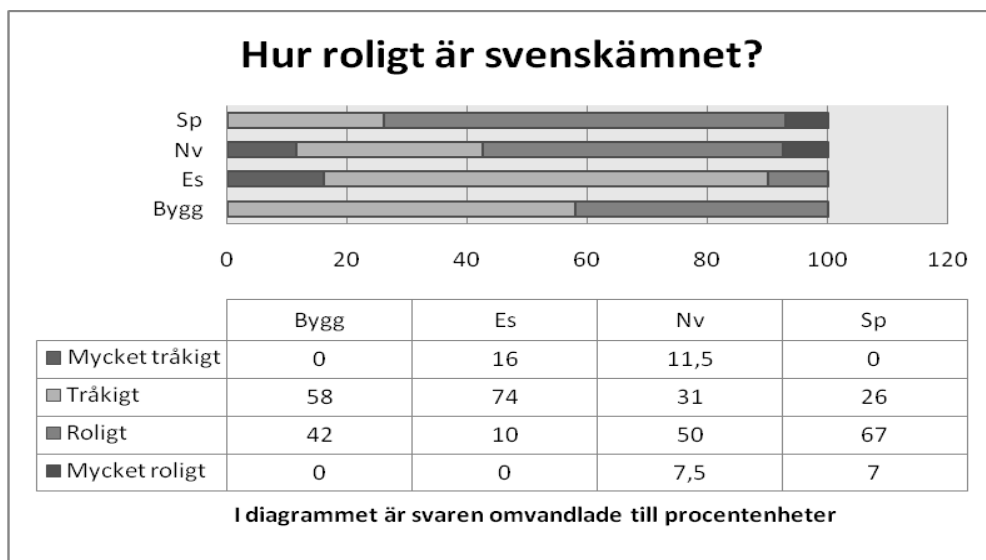
Men jag brukar också säga att om ni tycker att boken är tråkig så hoppa den och ta någon annan. Livet är för kort för att läsa böcker som man tycker är tråkiga bara för att man måste. Så jag vill att de liksom ska söka sig fram och inte ge tappt med den första boken. (Pia, 080417)

Vikten av att göra läsningen till någonting positivt är någonting som även de andra lärarna belyser. Anders säger till exempel att ”det är viktigt att göra det till något positivt att läsa böcker” (Anders, 080415). Jenny försöker väcka läslusten genom att välja ett arbetsområde med lokal förankring för att se om detta kan väcka elevernas intresse (Jenny, 080423).

Trots lärarnas ansträngningar är det långt ifrån alla elever som brinner för ämnet svenska. De intervjuade lärarna belyser också att oavsett vilket program eleverna går så är det

inte många elever överhuvudtaget som har svenska som sitt favoritämne. Överlag tror dock lärarna att elever på studieförberedande program tycker att det är lite roligare än vad eleverna på de yrkesförberedande programmen tycker (Anders, Jenny och Pia, april 2008). Detta bekräftas också av följande figur som illustrerar hur roligt eleverna på de olika programmen tycker att det är med svenska:

Figur 2.

(Efter enkätsvar genomförda med elever på Byggprogrammet, Estetiska programmet, Naturvetenskapliga programmet och Samhällsvetenskapliga programmet, april 2008)

I figur 2 ser vi en stor spridning vad gäller attityden till ämnet. Eleverna på Samhällsvetenskapliga programmet intar en positiv hållning då ca: 75 % har svarat att de tycker att svenska är roligt eller mycket roligt. Även naturvetarna har en relativt positiv attityd till ämnet svenska då knappt 60 % svarat att de tycker att ämnet är roligt eller mycket roligt. De som har det mest negativa förhållningssättet är esteterna där 90 % svarat att svenska är tråkigt eller mycket tråkigt. Angående inställningen till ämnet har eleverna också haft möjlighet att kommentera vad de tycker är roligast eller tråkigast med ämnet, följande kommentarer har då bland annat framkommit:

Det finns mycket som känns tråkigt och oväsentligt...framförallt boken (läroboken i svenska, min anm.), något mer stenålder får man leta efter, Jättedålig! (Man, 19 år, Estetiska programmet)

Det beror på vilken attityd läraren har till uppgifterna. Alla uppgifter kan vara roligt. Tro mig till och med grammatik. (Kvinna, 17 år, Naturvetenskapliga programmet)

Roligast är att diskutera. Jag pratar mycket. (Man, 16 år, Naturvetenskapliga programmet)

Tråkigast är att läsa gamla texter och om gamla tider. (Kvinna, 18 år, Samhällsvetenskapliga programmet)

Dessa svar, men även resterande svar som framkommit av enkätundersökningen är överens om att den aktiva undervisningen är den mest stimulerande. Att diskutera och få föra fram sina åsikter är något som de flesta elever tycker är roligt, medan många elever angett att det som är tråkigast på svenskan är den passiva undervisningen där de sitter och lyssnar på en lärare som ”pratar om någonting tråkigt” eller jobbar med arbetsboken. Dessa åsikter är enhetliga över alla programmen (Efter enkätundersökningar utförda på Byggprogrammet, Estetiska programmet, Naturvetenskapliga programmet samt Samhällsvetenskapliga programmet, april 2008).

5.2. Svenskundervisningen på de olika programmen

Vad har lärarna valt att läsa med sina klasser?

I mina lärarintervjuer har jag bland annat ställt frågan vilka skönlitterära texter som har lästs med de olika klasserna den senaste terminen för att undersöka om här finns några likheter och skillnader beroende på vilket program läraren i fråga undervisar på. Det har dock visat sig att det är ytterst sällsynt att en lärare läser samma bok med en hel klass. I de fall man läser gemensamma skönlitterära texter med en klass rör det sig ofta om utdrag ur ett verk. De intervjuade lärarna låter istället eleverna själva välja vilka böcker de vill läsa. Ibland helt fritt och ibland efter ett tema. I intervjun med Anders så säger han beträffande elevernas valfrihet bland annat att:

Ja, det varierar ju, för jag menar på B-kursen kan de kanske inte välja lika fritt. Som förra året så läste vi moderna författare och jag hade gjort en lista med en massa författare och en massa böcker. Så de brukar alltid ha en viss valfrihet. Så kan man ju inte göra alltid. Om vi till exempel har något grekiskt drama vi ska läsa så brukar vi göra det tillsammans men det är ju oftast lite kortare texter. Men ofta har vi ett temaområde till exempel så brukar det finnas några alternativ de kan välja mellan. (Anders, 080415)

Här exemplifieras att eleverna får välja utifrån vissa givna teman, eller utifrån ett av läraren bestämt urval av författare. Anders uttalande säger oss också att kortare texter som grekiska drama läses gemensamt. Eftersom Anders undervisar elever både på Byggprogrammet och på

Samhällsprogrammet kunde han också uttala sig om hur han anpassar litteraturläsningen efter vilket program han undervisar på:

Alltså jag gör ju samma saker i byggklassen som i samhällsklassen. Som den första boken vi läste gjorde vi på samma sätt. Vi hade temat ”Ung” och vi pratade om att vara ung. Och sen fick de läsa en bok, men det blev förstås olika resultat. (Anders, 080415)

Pia som för tillfället bara undervisar elever på Samhällsprogrammet säger angående litteraturvalet att hon inte tycker om att läsa samma bok med hela klassen utan även hon försöker låta eleverna välja fritt så mycket som möjligt:

Nej, jag är lite emot att göra det, att dela ut en bok som alla ska läsa. Fast det har jag gjort, jag har delat ut nån bok till alla när författaren skulle komma hit på besök. Jag föredrar att låta eleverna välja lite granna så att jag presenterar skönlitteraturen också får de själva välja. Jag tycker bättre om det. (Pia, 080417)

Det framkommer också att hon inte tycker att det behöver vara något tema som bokvalet kretsar kring utan det viktiga är att eleverna läser, att läslusten väcks. När jag frågar Pia hur hon brukar bearbeta skönlitteraturen med eleverna så säger hon att detta brukar tonas ner:

Jag vill försöka avdramatisera det så mycket som möjligt. Som det här med att skriva recension tycker jag är helt förkastligt. Elever kan inte skriva en recension för det första och för det andra så tar det bort lusten för att läsa och jag vill att läsningen ska vara lustfylld. Och ska de då hela tiden ha i bakhuvudet att nu ska jag skriva en recension så tror jag att det förtar. (Pia, 080417)

Pia undervisar just nu bara på Samhällsprogrammet men har erfarenhet av att undervisa även på Byggprogrammet och beträffande litteraturvalet bland dessa elever säger hon:

Jag har ju haft elever, fordons elever som har läst ”Brott och Straff” till exempel och tyckt att den var jättebra. Och den kan jag inte sätta i händerna på vem som helst här. Så jag tror återigen att det handlar om att hitta den rätta boken bara. (Pia, 080417)

Jenny berättar att hon i sin undervisning brukar köra A-kursen som ganska öppen och där får eleverna välja ganska fritt. I B-kursen däremot arbetar de kronologiskt och även om eleverna fortfarande har en viss valfrihet så är det efter epok och inte efter något tema som valet kan ske inom. Beträffande vad de läst den senaste terminen berättar hon:

Sen i NV (SVA) har vi läst pjäser, där har de fått välja två drama som de skulle läsa. Det har varit en del Shakespeare och Strindberg att välja mellan. I Estetiklassen (SVB) har vi jobbat med upplysningen och där fick de välja en upplysningsroman, till exempel Defoe, Goethe, Swift... där har de skullat läsa

hela verket. Också har vi sjungit Bellman. Vi har också jobbat med skräckromantiken där de fått välja att läsa tillexempel Viktor Hugo, Walter Scott, Mary Shelley... (Jenny, 080423)

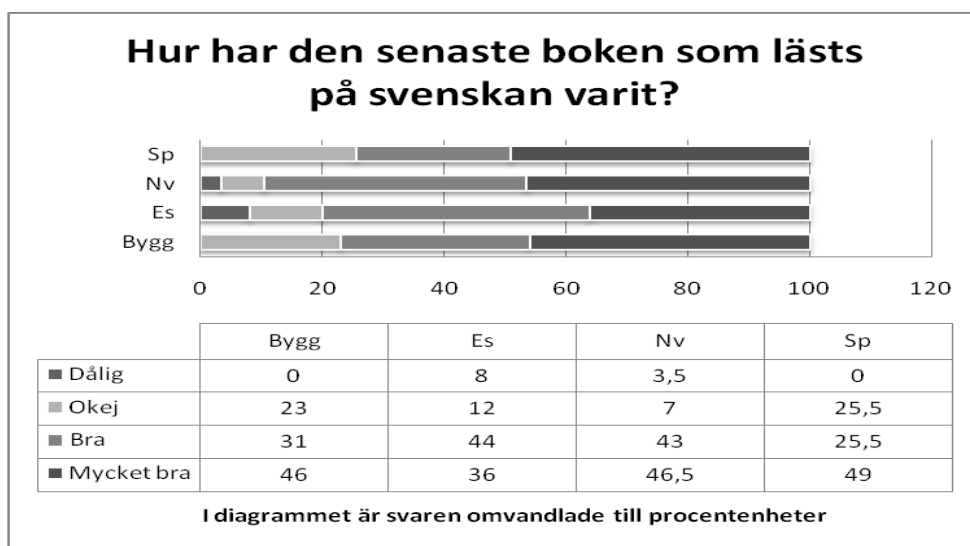
Jenny undervisar just nu på Estetiska programmet och på Naturvetenskapliga programmet men har tidigare undervisat även på Byggprogrammet och på Samhällsprogrammet. Beträffande hur hon anpassar undervisningen efter vilket program det rör sig om säger hon:

Jag försöker jobba likadant oavsett vilket program det är. Men i en klass där det inte funkar får jag göra annorlunda. Men det behöver inte bero på vilket program det är utan på hur eleverna mår och hur ambitiösa de är. Framförallt hur eleverna mår är viktigt för hur samarbetet funkar i en klass. (Jenny, 080423)

Elevernas attityd till litteraturläsning

När det kommer till frågan hur eleverna ställer sig till vad som lästs genom svenskan så verkar de flesta vara positiva till vad de läst. Frågan var vad de tyckte om den senaste boken de läst genom svenskundervisningen och diagrammet nedan visar vad eleverna svarade;

Figur 3.

(Efter enkätsvar genomförda med elever på Byggprogrammet, Estetiska programmet, Naturvetenskapliga programmet och Samhällsvetenskapliga programmet, april 2008)

Enligt figur 3 så är de allra flesta elever nöjda med vad de läst genom svenskundervisningen. Enbart på Estetiska programmet samt på Naturvetenskapliga programmet finns det elever som svarat att det de läst varit dåligt. Naturvetenskapliga programmet har sedan en lite lägra siffra

för vad som bara varit ”okej” att läsa men i övrigt är siffrorna ganska så likvärdiga för de olika programmen. Ovanstående figur kan dock jämföras med svaren som kom in på frågan ”Hur ofta läser ni litteraturen som ni arbetar med på svenskan?”. På den frågan blev resultatet av svaren följande;

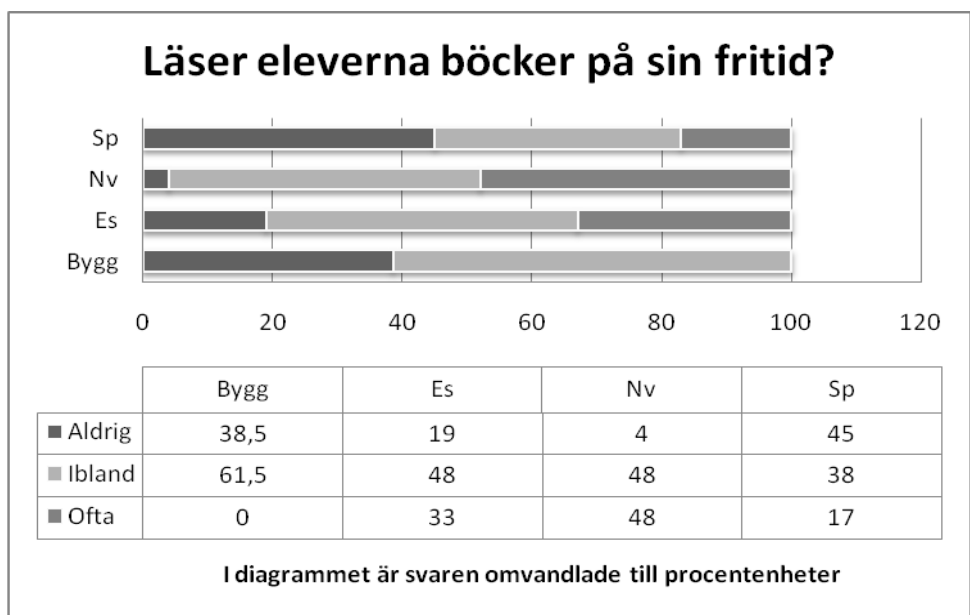
Figur 4.

(Efter enkätsvar genomförda med elever på Byggprogrammet, Estetiska programmet, Naturvetenskapliga programmet och Samhällsvetenskapliga programmet, april 2008)

Enligt figur 4 är det bara på det Naturvetenskapliga programmet som mer än hälften av eleverna svarat att de ofta eller alltid läser den litteratur som de arbetar med på svenskundervisningen. Figur 4 visar oss också att det Samhällsvetenskapliga programmet är det program som har minst andel elever som ofta eller alltid läser kurslitteraturen. Eleverna på det Estetiska programmet och Byggprogrammet har svarat ganska likvärdigt, det kan dock noteras att på det Estetiska programmet är det störst andel elever som uppgett att de aldrig läser kurslitteraturen. Attityden till att läsa i skolan har en stark koppling till hur gärna eleverna läser frivilligt. Jag ställde därför också frågan till eleverna hur ofta de läste böcker på sin fritid, jag fick då följande resultat;

Figur 5.

(Efter enkätsvar genomförda med elever på Byggprogrammet, Estetiska programmet, Naturvetenskapliga programmet och Samhällsvetenskapliga programmet, april 2008)

De som läser mest är naturvetarna och esteterna, vilket kan jämföras med att det Estetiska programmet var det program som hade störst andel elever som aldrig läste kurslitteraturen i svenska. Byggprogrammet är det enda program utan några elever alls som anser sig läsa frivilligt ofta, men Samhällsprogrammet är det program med störst andel elever som aldrig anser sig läsa skönlitteratur frivilligt.

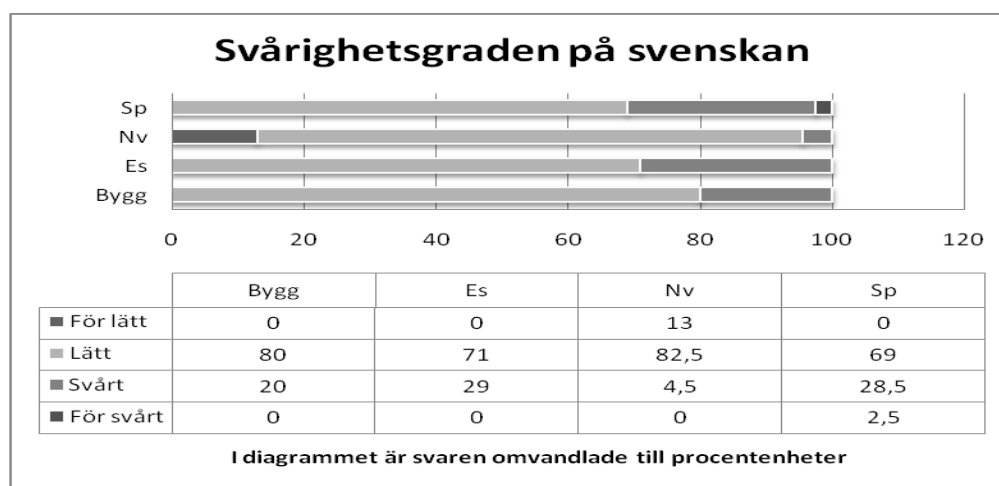
Siffrorna ovan stämmer inte riktigt överens med vad lärarna trodde om elevernas läsvanor på sin fritid. Lärarna trodde att eleverna som går på studieförberedande program generellt läste mer än elever som går på yrkesförberedande program (Anders, Jenny och Pia, april 2008). En reflektion kring detta var till exempel att eleverna som går på Estetiska programmet ofta är engagerade i musik även på sin fritid och därför sätter läsningen i andra hand mer än elever på till exempel Naturvetenskapliga programmet (Jenny 080423). Diagrammet visar oss visserligen att naturvetarna läser betydligt mer än de andra eleverna men samtidigt är det Samhällsvetenskapliga programmet det program där eleverna säger sig läsa allra minst både genom skolan och på sin fritid.

5.3. Det gemensamma svenskämnet

En fråga som fått blandade reaktioner hos de intervjuade lärarna är om det är positivt eller negativt med samma svenskkurser på alla gymnasieprogram. Två lärare har varit positiva till att det ska vara som det är nu med en enhetlig kursplan i svenska för alla program. Detta har de bland annat motiverat med att man som lärare har en enorm frihet att tolka kursplanen så att man ändå kan anpassa undervisningen efter eleverna. Vidare har det motiverats med att man som lärare lätt kan frestas att göra det alltför lätt för eleverna om det inte skulle vara samma krav på de yrkesförberedande programmen som på de studieförberedande. En av de intervjuade lärarna har dock visat sig negativ till att det ser ut som det gör. Detta är den lärare som just nu undervisar på Byggprogrammet. Motiveringen till att det inte ska vara samma svenskkurser för alla är att det inte är relevant för dessa elever att behöva läsa så mycket litteraturhistoria som B-kursen i svenska innehåller (Anders, Jenny och Pia, april 2008).

Vad gäller svårighetsgraden på svenskundervisningen syns dock inte några markanta skillnader beroende på vilket program eleverna går på. Resultatet på frågan om hur svårt eleverna tyckte att ämnet var blev följande;

Figur 6.

(Efter enkätsvar genomförda med elever på Byggprogrammet, Estetiska programmet, Naturvetenskapliga programmet och Samhällsvetenskapliga programmet, april 2008)

Svårighetsgraden på svenskundervisningen diskuteras även med de intervjuade lärarna. En av lärarna påpekar då att ambitionsnivån måste sänkas då undervisningen sker på ett yrkesförberedande program. En annan uppger att uppgifterna och arbetssättet är det samma oavsett vilket program det gäller men att på de yrkesförberedande programmen ges det mer tid till arbe-

tet i skolan. Det lärarna verkar vara överens om är att det är väldigt individuellt och att svårighetsgraden på undervisningen kan se väldigt olika ut oavsett om eleverna går på samma, eller på två helt olika program. Vidare är det svårt att säga något generellt om en hel klass. Visserligen verkar det överlag som om alla är överens om att en samhällsklass i regel presterar bättre i svenska än vad en byggklass gör men detta utesluter inte att det finns elever på exempelvis Byggprogrammet som är väldigt intresserade av och duktiga i svenska (Anders, Jenny och Pia, april 2008).

6. Analys och diskussion

Vad gäller studiens tillförlitlighet bör det påpekas att med tanke på studiens begränsade omfattning är det egentligen inte möjligt att dra några generella slutsatser. Vidare är resultaten av enkätsvaren något man bör förhålla sig kritisk till. Det är svårt att säga hur till exempel elevernas uppfattning av hur mycket de läser stämmer överens med verkligheten. Dessutom är det svårt att avgöra hur många elever som varit uppriktiga då de fyllt i enkäten. Som påpekats i inledningen gick det även att utläsa ett bortfall av informanter som satte sina kryss mitt emellan svarsalternativet, vilket är en aspekt av undersökningen som gör att reliabiliteten ifrågasätts. Utifrån den information som framkommit i undersökningen finns det ändå en del aspekter som bör lyftas fram.

6.1. Attityden till svenskämnet

Lärarna som intervjuats har olika tankar kring hur eleverna förhåller sig till ämnet svenska. Pia menar att hennes elever har aktning för ämnet och Jenny tror att de flesta av hennes elever förstår hur viktigt ämnet är och om de inte gör det så beror det på omognad. Anders däremot menar att ämnet svenska inte har någon hög status på något av de program han undervisar på. Beträffande elevernas attityd till ämnet svenska är det väldigt svårt att dra några generella slutsatser beroende på vilket program eleverna går eftersom det är svårt att veta hur mycket av deras inställning till ämnet som beror på läraren. Vidare är det individuellt hur brett man till exempel tycker att begreppet ”roligt” är. Det visade sig dock vad gäller hur viktigt ämnet svenska är, att eleverna på Byggprogrammet, Estetiska programmet samt Naturvetenskapliga programmet svarade relativt jämnt, de hade alla en frekvens på runt 50-60 % som svarat att

ämnet svenska är viktigt eller mycket viktigt. Samhällseleverna var de som hade överlägset högst frekvens (84 %) av elever som svarat att ämnet var viktigt eller mycket viktigt. Vad detta beror på kan vara flera faktorer såsom exempelvis lärarens undervisningsmetoder eller relevansen för ämnet på Samhällsprogrammet. Visserligen tillhör de båda yrkesförberedande programmen de som angett att ämnet är minst viktigt vilket skulle kunna vara en indikator på att man på mer praktiska program inte värderar de teoretiska ämnena så högt. Samtidigt tillhör naturvetarna, som ju går ett program som är studieförberedande, de som fått lägst resultat för hur viktigt ämnet är. En annan faktor som kan spela in är att samhällseleverna går på en annan skola, i en annan stad än övriga elever, kanske kan det vara lokalt eller relaterat till den specifika skolan man går på vilka ämnen som är statusbärande eller ej?

Vad beträffar hur roligt eleverna tycker att det är med svenska så går det här att avläsa en stor spridning mellan de olika programmen. De som tycker att svenska är minst roligt är esteterna där enbart 10 % svarat att de tycker att svenska är roligt. Därefter kommer byggeleverna där drygt 40 % svarat att de tycker att svenska är roligt. Naturvetarna kommer upp i en siffra på 57,5 % för elever som tycker att svenska är roligt eller mycket roligt och samhällseleverna är de som är mest positiva till ämnet, då hela 74 % svarat att ämnet är roligt eller mycket roligt. Enligt dessa siffror går det att utläsa att de som förhåller sig mest positiva till hur roligt svenska är visar sig vara de båda teoretiska programmen. Enligt resultaten av dessa frågor kan vi utläsa att eleverna på det Samhällsvetenskapliga programmet är de som tycker att ämnet svenska är både viktigast och roligast.

Jag gick in i detta arbete med fördomen att eleverna på Byggprogrammet skulle vara de som förhöll sig allra mest negativa till svenskämnet. Det visade sig dock i min undersökning att eleverna på byggprogrammet hamnade ganska genomsnittligt både beträffande hur viktigt, och hur roligt de tyckte att ämnet var. Med tanke på att det program där eleverna tyckte att ämnet var minst viktigt var det naturvetarvetenskapliga så går det inte att dra någon slutsats kring att elever på studieförberedande program skulle ha större aktning för ämnet än eleverna på yrkesförberedande. Jag finner det positivt att det inte, som jag först befarade, fanns klara tendenser att se i attityden beträffande om elever går på yrkesförberedande eller studieförberedande program. Detta tycker jag är ett tecken på att man som lärare kan vara med och skapa en attityd till ett ämne. Dessvärre gäller det också medskapandet av en negativ attityd vilket även Adrian belyser, hon menar att elever på yrkesförberedande program många gånger ses som icke intellektuella även av lärarkåren (Adrian, 1997:114). Jag vill också lyfta fram det som Björner och Sjöberg belyser, nämligen att många elever på yrkesförberedande program

inte vet vad de ska använda svenskämnet till vilket är anledningen till att dessa elever många gånger prioriterar praktiska ämnen (Björner & Sjöberg 2007:26). Detta är givetvis en väldigt viktig aspekt vad gäller hur ämnets status ser ut på de olika programmen. Ju större relevans elever ser i att studera ett ämne, desto mer motiverade blir de troligtvis.

Sammanfattningsvis anser jag att attityden till ämnet skulle kunna förbättras på alla program, med visst undantag för Samhällsprogrammet där attityden redan är relativt positiv. Ett steg i den riktningen skulle kunna vara att anpassa innehållet mer efter eleverna. Molloy hänvisar i sin bok till Robert Probst som menar att; ”Om litteraturen är njutbar eller om den har något med dessa problem (elevernas, min anm.) att göra, har eleverna en anledning att läsa.” (Molloy, 2003:300). Enligt detta skulle ett innehåll i undervisningen som ligger nära elevernas vardag kunna intressera dem mer för ämnet. Att ett innehåll som ligger nära elevernas vardag skulle motivera dem mer stärks också av Bergman. Hon menar att många elever är väl insatta i en populärkultur utanför skolan som bland annat tar sig uttryck i digitala medier. Denna kultur ligger långt ifrån den ”finkultur” som de läser om i skolan och ett möte mellan de olika kulturerna skulle kunna vara gynnsamt för elevernas språkutveckling (Bergman, 2007:294ff). Samma resonemang går även att finna hos Nilsson som menar att om eleverna ska utveckla ett genuint intresse för skolarbetet är en förutsättning; ”att undervisningen måste vara konkret och nära eleverna” (Nilsson, 1999:202).

Att föra in ett intressant innehåll i svenskundervisningen kan ibland underlättas genom ämnesövergripande arbetsområde, men det är inte alltid detta är möjligt på grund av de praktiska omständigheterna. Det bör nämnas att praktiska förhållanden många gånger kan vara ett hinder för en lärares visioner. Dessa omständigheter kan exempelvis innebära att litteraturvalet är avhängigt de klassuppsättningar av romaner som finns på skolan eller att samarbete mellan olika lärare försvåras på grund av faktorer såsom brist på planeringstid.

6.2. Svenskundervisningen på de olika programmen

Lärarna i min undersökning menar att de lägger upp sin undervisning ungefär likadant på de olika program som de undervisar på. De säger dock alla att ibland får de anpassa undervisningen lite efter klasserna. Skillnaden för hur man bör jobba i en klass behöver dock inte vara programrelaterat utan det kan vara stor skillnad mellan exempelvis två naturklasser också. Anders som undervisar på Byggprogrammet säger sig jobba likadant i denna klass som i samhällsklasser men att eleverna här kanske får längre tid på sig med uppgifterna och att resultatet

i denna klass inte blir detsamma som på ett studieförberedande program. Jenny som bland annat undervisar estetklassen säger att i denna klass är eleverna ofta pigga på alternativa undervisningsformer som att göra mycket muntligt vilket hon då försöker bemöta. Det är alltså lite tvetydigt, lärarna som undervisar på både yrkesförberedande och studieförberedande program menar dels att de försöker arbeta likadant på de olika programmen, dels att de försöker anpassa undervisningen vid behov. Det är svårt för mig att utan vidare observationer avgöra hur pass mycket lärarna bemöter elevernas behov och hur mycket undervisningen varieras på de olika programmen. Positivt i min undersökning är att lärarna har ambitionen att försöka anpassa sin undervisning efter elevernas behov oavsett vilket program de går. Negativt är dock att det finns de tendenser som även Bergman (2007) tar upp i sin avhandling; att stommen i undervisningen ändå är densamma oavsett vilket program eleverna går, men att uppgifterna förenklas på yrkesförberedande program. Det finns uttalanden som tyder att lärarna är mer flexibla i A-kursen i svenska. Visserligen är denna kurs också mer inriktad på färdighets träning och det kanske är lättare att variera momenten här än i B-kursen som fokuserar mer på litteraturhistoria. Samtidigt säger oss kursplanen att även materialet till B-kursen bör varieras efter vald studieriktning (Kursplanen för svenska B) vilket gör att flexibiliteten är stor för läraren även här. Ett av mina mål med studien har varit att undersöka vilken skönlitteratur som läses på de olika programmen. Detta för att se om det fanns några framträdande likheter eller skillnader beträffande vad lärarna valde att läsa med sina klasser på de olika programmen. Det jag kom fram till var dock att nästan inga lärare läser samma bok med en hel klass. Alla de lärare jag intervjuat väljer vanligtvis att låta eleverna själva bestämma vilken bok de vill läsa, antingen utifrån ett bestämt tema eller helt fritt. Tanken med detta sätt att undervisa på är givetvis god eftersom de flesta svensklärare har ambitionen att väcka läslusten hos sina elever. Det finns dock en baksida med att aldrig läsa gemensamma böcker med en klass och det är att gemensamma klassdiskussioner och reflektioner kring boken försvinner (Nilsson, 1999:10). En stor fördel med att välja litteratur individuellt är dock att alla elever har möjlighet att välja en bok som passar just deras intresse och smak. Elevernas svar i min undersökning visar också att de allra flesta eleverna är positiva till den senaste bok de läst på svenskan vilket kanske är en effekt just av att de fått påverka bokvalet själva. Det bör dock tilläggas att trots att så många elever förhåller sig positiva till vad de läst så är det en väldigt stor andel elever som inte alltid läser det de ska till svensklektionerna. De flitigaste läsarna var naturvetarna där drygt 70 % alltid eller ofta läser kurslitteraturen. På övriga program var det bara mellan 30-40 % som alltid eller ofta läser kurslitteraturen. Med detta i beaktandet så är det lite

konstigt att så pass många ändå förhåller sig positiva till *vad* de har läst. Detta ger mig uppfattningen att eleverna tycker om det de läser men att de inte prioriterar läsningen så högt. Det kan ju också vara så att de inte läst boken de uttalat sig om, eller enbart läst delar ur den. Anmärkningsvärt är också att eleverna på Samhällsprogrammet som var det av de fyra programmen som tyckte att svenska både var roligast och viktigast, också var det program där minst antal elever angav att de brukade läsa kurslitteraturen. Man kan alltså konstatera att trots att dessa elever säger sig tycka att ämnet är viktigt och roligt så tar de inte ämnet på allvar vad gäller sin läsläsning. Detta kan i sin tur bero på olika faktorer som att eleverna prioriterar andra ämnen eller att de inte anser sig behöva göra läxorna. Det går dock att fastslå att det finns en skillnad i hur viktigt eleverna anser ämnet vara och hur stor vikt de lägger vid det.

Gällande elevernas läsvanor så frågade jag också om elevernas läsvanor på deras fritid. En aspekt jag då fick utav en av lärarna som intervjuades var att eleverna på det Estetiska programmet ofta var engagerade i musik på sin fritid och därför inte prioriterade läsning på samma sätt som till exempel naturvetarna. Det är en intressant iakttagelse att elever som är engagerade på olika sätt utanför skolan kanske inte har tid med läsning på samma sätt som elever som inte är detta. Däremot tror jag inte att detta är typiskt för elever på det Estetiska programmet. Möjligen är dessa mer engagerade i just musik men på gymnasiet är många elever engagerade i andra saker såsom idrott, extrajobb, relationer och annat som kan ta upp mycket av deras tid. Detta bekräftas också av min elevundersökning där det visar sig att esteterna har en hög andel elever som uppger att de åtminstone ibland läser skönlitteratur frivilligt.

6.3. *Det gemensamma svenskämnet*

Adrian skriver i sin bok att många elever på yrkesförberedande program går ut gymnasiet utan godkända slutbetyg just därför att de inte klarat kärnämnen (Adrian, 1997:117). Hade kärnämnen varit programanpassade hade detta kanske kunde undvikas. Det verkar dock inte som om det finns någon större skillnad mellan programmen beträffande hur svårt eleverna tycker att ämnet svenska är. Det bör dock påpekas att i undersökningen deltog elever som läser både svenska A och svenska B vilket kan göra att mina siffror inte är helt rättvisande. Enligt mina siffror verkar det dock inte som om eleverna på de yrkesförberedande programmen skulle tycka att ämnet svenska är speciellt mycket svårare än vad eleverna på studieförberedande program gör. Detta kan dock ställas i kontrast mot det faktum att en väldigt stor andel elever

på alla program utom det naturvetenskapliga angett att de enbart läser kurslitteraturen i svenska ibland eller till och med aldrig. Detta gör, som även påpekats i en lärarintervju att ambitionsnivån för undervisningen sjunker. Det är möjligt att detta hör samman, att elevernas brist på läxläsning gör att läraren sänker ambitionsnivån på lektionerna vilket i sin tur gör att eleverna uppfattar ämnet som ganska lätt. Det blir då lätt en ond cirkel som gör att eleverna inte anser sig behöva läsa läxorna eftersom ämnet är så lätt. En lärare påpekade också i intervjun att det är bra med samma kursplan för alla program eftersom man som lärare annars kanske skulle frestas att göra det alltför lätt i de klasser där eleverna inte är så ambitiösa i ämnet. Jag undrar dock om det inte kan bli så då man har samma kursplan för alla program också. Enligt lärarintervjuerna har det till exempel visat sig att en lärare sänker ambitionsnivån när läxorna inte görs och en annan lärare ger eleverna på exempelvis Byggprogrammet mer tid i skolan till att arbeta med sina skoluppgifter än vad som ges till eleverna på de studieförberedande programmen. Att sänka nivån på undervisningen beroende på vilket program man som lärare undervisar på är en stor fara då man vill engagera sina elever. Björner och Sjöberg citerar Hörnqvist som menar; ”att lyckas med något som känts alltför lätt upplevs ofta inte som särskilt betydelsefullt av elever” (Björner & Sjöberg, 2007:9). För att eleverna ska känna att de presterar är meningsfullt tror jag därför att det är viktigt att inte sänka nivån på sin undervisning för mycket eftersom elevernas intresse för ämnet då lätt kan elimineras.

Beträffande sättet att se på ämnet svenska så menar en av mina informanter att det inte är relevant att byggelever läser så mycket litteraturhistoria som ingår i svenska B. En annan av lärarna menar att med esteterna kan man göra mer muntliga moment på lektionerna. Dessa uttalanden kan man tolka som att synen på olika svenskämnen bland lärarna lever kvar. Att byggeleverna inte ska behöva läsa litteraturhistoria är i viss mån synonymt med att de inte behöver läsa svenska som ett litteraturhistoriskt bildningsämne. Likadant med esteterna, att det görs mer muntligt där än i andra klasser innebär ju också att svenska som färdighetsämne hamnar i fokus. Att det fortfarande finns denna uppdelning av svenskämnet är något som även Bergman i sin avhandling lyfter fram. Hon förhåller sig kritiskt till att ”Kursplanens motsäggelsefulla och otydliga skrivningar gör att lärarna kan finna fortsatt stöd för de två ämneskonceptionerna svenska som färdighetsämne och svenska som litteraturhistoriskt bildningsämne” (Bergman, 2007:333).

6.4. Slutord

Studiens övergripande syfte har varit att med hjälp av mina frågeställningar försöka ta reda på vilka möjligheter och begränsningar det finns med att elever på alla gymnasieprogram läser samma svenskämne. En av mina frågeställningar var hur attityden bland lärare och elever på de olika programmen var i förhållande till svenskämnet. Det framgick då att det fanns blandade åsikter. Beträffande hur roligt eleverna tycker att svenskämnet är kan man notera att eleverna på studieförberedande program är mer positiva än de som går på yrkesförberedande program. Vad gäller hur viktigt ämnet är gick inga liknande slutsatser att dra. Generellt kan man dock utläsa ifrån resultaten att attityden till ämnet skulle kunna förbättras på alla program. Elever på alla program var överens om att det är den aktiva delen av ämnet som är roligast såsom att diskutera och få föra fram sina åsikter. Tråkigast tyckte de var att sitta och lyssna eller att jobba med arbetsboken. Att göra så att eleverna får en mer aktiv roll skulle kunna vara ett sätt att förbättra attityden till ämnet. Det styrks även av Bergman som menar att ”Om svenskämnet ska bli elevernas arena måste deras roll som passiva mottagare av given kunskap bytas ut mot rollen som aktiva deltagare...” (Bergman, 2007:338).

Bergman (2007), Nilsson (1999) och Molloy(2003) lyfter alla fram betydelsen av ett intressant innehåll i svenskundervisningen för att eleverna ska uppfatta undervisningen som meningsfull. Jag tror också att ett intressant och relevant innehåll i undervisningen skulle kunna förbättra ämnets status. Beträffande innehållet så går det att utläsa en brist på ett gemensamt stoff i klasserna om man ser till resultaten av litteraturläsningen på de olika programmen. En av mina frågeställningar var hur svenskundervisningen i allmänhet och litteraturläsningen i synnerhet såg ut på de olika programmen. I fråga om litteraturläsningen i svenskundervisningen visade det sig i min undersökning att på alla program var det vanligt att lärarna lät eleverna själva välja vilka romaner de ville läsa, antingen helt fritt eller efter ett givet tema. Vad gäller undervisningen så fanns tydliga tendenser av det som Bergman (2007) behandlar i sin avhandling, nämligen att lärarna försöker arbeta likadant på de olika programmen men att de förenklar uppgifterna på de yrkesförberedande programmen. Detta genom att tillexempel ge elever på praktiska program mer tid till att utföra uppgifterna eller att som lärare sänka sin ambitionsnivå.

Är det då positivt eller negativt att det ser ut som det gör, med samma svenskämne på alla gymnasieprogram? Så som kursplanen i svenska ser ut idag ger den läraren en stor frihet att utifrån sina egna tolkningar av den välja innehåll och didaktiska metoder till sin undervisning. Samtidigt så ställer kursplanen stora krav på läraren och delen som säger oss att materia-

let i svenskundervisningen ska anpassas efter vald studieriktning förbigås nog många gånger. Åtminstone är det den uppfattningen jag fått av min undersökning vilket det även finns belägg för i Bergmans avhandling (Bergman, 2007, passim.). Därför är min uppfattning att om skolan ska behålla det systemet där alla elever läser svenska utifrån samma kursplan borde kursplanen vara tydligare. Om styrdokumentet trycker mer på att undervisningsmaterialet bör vara anpassat efter elevernas studieinriktning och intressen så kanske svensklärare fokuserar mer på innehållet. Att anpassa svenskämnets innehåll mer till den valda studieinriktningen gör också att ämnet får större yrkesrelevans för det som eleverna valt att utbilda sig till. Detta skulle göra att man kommer ifrån det som Björner och Sjöberg (2007) belyser, nämligen att många elever inte riktigt vet vad de ska använda sina svenskkunskaper till. Ser eleverna istället ett tydligt användningsområde för vad de lär sig i svenskan så kommer troligen både motivationen till ämnet och ämnets status att höjas.

Att ha skilda svenskämnen på olika program skapar både möjligheter och begränsningar. En begränsning är att behörigheten till eftergymnasiala studier ifrågasätts. Det förslag som finns i dagsläget på att förändra svenskämnet innebär visserligen att alla elever ändå kommer ha möjlighet att göra tillval som ger högskolebehörighet, men det blir inte samma obligatoriska grundläggande behörighet som finns idag. Möjligheterna däremot, med att ha olika kursplaner i svenska är att dessa, förhoppningsvis, är mer koncentrerade på vilka färdigheter, och vilket innehåll som är mest relevant för den specifika studieinriktningen. Kanske kan en sådan kursplan göra att man kommer ifrån det problem som uppenbarligen finns idag, där lärare tenderar att använda samma uppgifter till alla elever.

Att läsa svenska är viktigt för alla elever, oavsett vilken studieinriktning de går, men för att kunna utvecklas i ämnet är det viktigt att vara intresserad av det som färdighetsträningen kretsar kring. Därför menar jag att det som behövs, oavsett om det sker genom en gemensam kursplan för alla gymnasieprogram eller med programanpassade kursplaner, är att mer fokus läggs på innehållet i svenskundervisningen. Detta för att skapa meningsfulla lärandesituationer för eleverna, men också för att det kan höja svenskämnets status om innehållet blir mer konkret och intressant. Det finns mycket god forskning som svensklärare kan ta till sig av för att förändra sina undervisningsmetoder. Molloy och Nilsson för exempelvis resonemang av vikten av att *lära* och inte bara *göra*. Man måste dock komma ihåg att lärare faktiskt många gånger upplever sig ha krav på sig från skolans ledning och det är nog svårt, men inte omöjligt att som ensam lärare genomföra en omfattande förändring beträffande didaktiska metoder i svenskämnet. Därför tror jag att det är kursplanen i svenska som behöver förändras;

vare sig det sker inom de ramar som finns idag med en gemensam kursplan i svenska för alla gymnasieprogram eller om det sker en förändring där ämnet blir programanpassat.

Kursplanen är dock en känslig fråga och en förändring av denna kan vara ganska problematisk. Många lärare efterfrågar en tydligare kursplan, och det är även detta jag anser skulle kunna vara fördelaktigt beträffande den problematik jag behandlat i min studie. Det bör dock påpekas att en tydligare kursplan också skulle kunna inskränka den frihet det idag finns för svensklärare vad gäller hur de lägger upp sin undervisning. Det jag efterfrågar är dock inte någon innehållsstyrd kursplan eller någon litteraturkanon. Snarare menar jag att styrdokumentet kunde belysa vikten av att anpassa innehållet i undervisningen efter elevernas studieriktning tydligare. Detta för att eleverna ska uppfatta de kunskaper de tillägnar sig i svenskundervisningen som värdefulla och för att de ska känna att dessa kunskaper är relevanta för den karriär de valt.

Denna studie har endast kunna ge en liten inblick i hur svenskämnet kan se ut på olika gymnasieprogram. Förslag på framtida forskning är exempelvis att i en utförligare studie undersöka hur elever på de olika programmen utvecklas i sitt språk under sin gymnasietid. Dessutom hade det i en mer omfattande studie kring detta område, varit intressant att vid en undersökning av olika elevers attityd till ämnet även sätta detta i relation till elevernas bakgrund och kön.

Referenser

Litteratur

Adrian Lisbeth (1997) *Från rim och ramsor till Ekelöf och Kafka- Litteraturarbete i tre yrkesinriktade gymnasieklasser*, Stockholm/Stehag, Brutus Östlings Bokförlag Symposium.

Bergman, Lotta (2007) *Gymnasieskolans svenskämnen- en studie av svenskundervisningen i fyra gymnasieklasser*, Malmö, Holmbergs.

Björner, Malena och Hanna-Lena Sjöberg (2007) *Utvecklingsmöjligheter – i svenskämnet på yrkesförberedande program*, Malmö, Malmö högskola.

Ejvegård, Rolf (1993) *Vetenskaplig metod*, Lund, Studentlitteratur.

Molloy, Gunilla (2003) *Att läsa skönlitteratur med tonåringar*, Lund, Studentlitteratur.

Nilsson, Jan (1999) *Att se och förstå undervisning*, Lund, Studentlitteratur.

Skolverket, *Kursplaner för gymnasieskolan - Svenska A*.

Skolverket, *Kursplaner för gymnasieskolan - Svenska B*.

Starrin, Bengt och Per-Gunnar Svensson (1994) *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*, Lund, Studentlitteratur.

Internet

<http://www.regeringen.se/content/1/c6/10/15/87/7ccb8cd4.pdf>, hämtat; 2008-05-26.

Bilagor

Bilaga 1 – Lärarintervju

- Hur länge har du arbetat som lärare?
- Vilken ämneskombination är du lärare i?
- Vilka klasser (program) arbetar du som svensklärare just nu?
- Har du arbetat i några andra gymnasieprogram? Vilka?
- Vilka svenskkurser har du nu?
- Vilka skönlitterära texter har ni läst i klassen det senaste läsåret?
- Hur har reaktionerna varit på det ni läst? Har det varit lagom svårighetsgrad på texterna enligt eleverna? Intressanta ämnen enligt eleverna?
- Hur bearbetar ni litteraturen ni läser?
- Hur väljer du litteraturen?
- Har du i åtanke vilket program det du undervisar på då du väljer vilken litteratur ni läser?
- Läser många av de elever du undervisar mycket på sin fritid? I så fall, vilken typ av litteratur?
- Har du erfarenhet av att arbeta på både praktiska och teoretiska linjer på gymnasiet? I så fall, finns det någon skillnad i hur man lägger upp arbetet i de olika klasser? På vilket sätt? Vilka likheter finns det för hur man jobbar i de olika klasserna?
- Anser du att det bör finnas någon litteraturkanon i skolan? Vilka för- och nackdelar kan det finnas med detta?

Bilaga 2 - Elevenkät

Undersökning kring ämnet svenska

(Vid flervalfrågor, ringa in det svar som passar bäst in)

Ålder:.....

Man

Kvinna

Vilken gymnasielinje går du?.....

Vad tycker du om ämnet svenska i skolan?

Mycket tråkigt Tråkigt Roligt Mycket roligt

Hur viktigt tycker du att svenskämnet är?

Inte alls viktigt Ganska viktigt Viktigt Ett av de viktigaste ämnena i skolan

Vad tycker du om svårighetsgraden på svenskundervisningen?

För lätt Lätt Svårt För svårt

Vad tycker du är roligast att göra på svenskan (t.ex. läsa, skriva, diskutera)?

.....

Vad är minst roligt att göra på svensklektionerna?

.....

Vad brukar ni göra på svensklektionerna? Finns det någonting som ni gör väldigt ofta?

.....

Vilken är den senaste bok du läst genom skolan?

.....

Vad tyckte du om denna bok?

Dålig Okej Bra Mycket bra

Hur ofta läser du litteraturen ni arbetar med på svenskan?

Aldrig Ibland Ofta Alltid

Ungefär hur många timmar läser i genomsnitt en vecka?

0-2h 3-5h 6-8h 9h eller mer

Läser du även litteratur som ni inte behöver läsa genom skolan?

Ofta Ibland Aldrig

Vad läser du när du läser frivilligt?

Skönlitteratur Faktaböcker Tidningar

Vad brukar denna litteratur handla om?

.....

Vilken är den senast lästa bok du läst frivilligt?

.....

Vad tyckte du om denna bok?

Dålig Okej Bra Mycket bra

Var får du boktips ifrån?

Familj Lärare Kompisar Tidningar Internet TV Annat

Läser din familj mycket böcker? Vem i familjen läser i så fall och vem läser inte?

.....

Tack för din medverkan!!

/Johanna Celind

Bilaga 3 – Information till föräldrar

Till målsman för elever i klass XX

Mitt namn är Johanna Celind och jag går sista terminen på lärarutbildningen vid Malmö Högskola. Just nu håller jag på att skriva mitt examensarbete vilket är anledningen till att jag nu ska göra en fältstudie på ett antal utvalda gymnasieskolor i Skåne. Min undersökning kommer att handla om gymnasieelevers läsvanor och det jag vill undersöka är hur dessa skiljer sig åt beroende på vilket gymnasieprogram eleverna går på. För att ta reda på detta kommer jag dels att utföra ett antal lärarintervjuer, dels vill jag också genom enkätundersökningar ta reda på vilken inställning eleverna har till svenskämnet.

Det jag nu undrar är om ni vill låta ert barn delta i undersökningen genom att medverka i enkätundersökningen. Givetvis kommer alla elever och lärare att vara anonyma i denna undersökning. Om ni inte samtycker till att ert barn är med i denna undersökning så var vänlig att returnera nedanstående talong till ansvarig svensklärare senast XX-XX-XX. Om jag inte får tillbaka något svar så tolkar jag det som att eleven får vara med i min undersökning.

Vänliga hälsningar

Johanna Celind

Nej tack! Jag vill inte att min dotter/son medverkar i studien om gymnasieelevers läsvanor.

Elevens namn:.....

Målsmans underskrift.....

Namnförtydligande.....